

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Анотація. Висвітлено авторські підходи до аналізу ефективності використання основних засобів підприємства. Для отримання об'єктивних результатів аналізу ефективності використання основних засобів виділено систему показників, що включає показники технічного стану основних засобів, узагальнюючі та окремі показники використання основних засобів.

Аннотация. Освещены авторские подходы к анализу эффективности использования основных средств предприятия. Для получения объективных результатов анализа эффективности использования основных средств выделена система показателей, включающая показатели технического состояния основных средств, обобщающие и частные показатели использования основных средств.

Annotation. Different authors' approaches to analyzing the efficiency of fixed assets of a company are discussed. To obtain objective results of analysis of the effectiveness of fixed assets a system of indicators was offered that includes indices of technical state of fixed assets, integrated and particular indices of the fixed assets usage.

Ключові слова: аналіз, основні засоби, ефективність, ефективність використання, показники ефективності.

За останні роки збільшилось значення речових факторів виробництва – основних засобів. Однак існує проблема їх збереження, переоснащення для подальшої роботи на підприємстві. Збільшення обсягу виробництва відбувається завдяки ефективному використанню основних засобів. Отже, проблема ефективності виходить на перший план у процесі вивчення і дослідження роботи підприємств. Від вирішення цієї проблеми залежить фінансовий стан підприємства і його конкурентоспроможність на ринку. Виявлення методів і напрямів підвищення ефективності використання основних засобів, що забезпечують зниження витрат виробництва і зростання продуктивності праці, дозволяє зробити грамотний аналіз основних засобів.

Питаннями оцінки та аналізу ефективності використання основних засобів присвячені праці таких вчених, як: Покропивний С. Ф., Л. Омельченко, Адамчук В. В. та Антонова О. В., Сергеев І. В., Мацибора В. І., Ковальчук І. В. та ін. [1 – 6].

Метою статті є висвітлення основних аспектів аналізу ефективності використання основних засобів.

Об'єктом дослідження є ефективність використання основних засобів підприємства. Предметом обрано теоретичні аспекти аналізу ефективності використання основних засобів підприємства.

Функціонування будь-якого підприємства неможливе без наявності та використання основних засобів. Покропивний С. Ф. [1] визначає основні засоби як засоби праці, які мають вартість; функціонують у виробництві тривалий час, у своїй незмінній споживчій формі; вартість яких переноситься конкретною працею на вартість продукції, що виробляється (на платні послуги), частинами в міру зношення.

В економіці основні засоби визначаються як синонім поняття основних фондів і як матеріально-речові цінності, що використовуються в якості засобів праці, які діють у незмінній натуральній формі протягом тривалого періоду часу і втрачають свою вартість частинами [7].

Значення економічного аналізу основних засобів визначається посиленням їх впливу на зміни в економіці країни і кожної галузі окремо. Як основа техніко-економічного потенціалу і майнового комплексу суб'єктів ринку ці активи повинні забезпечувати реалізацію фінансових і соціально-економічних завдань, а також модернізацію підприємств.

Ефективне використання основних засобів сприяє збільшенню виробництва необхідної суспільству продукції, підвищенню віддачі створеного виробничого потенціалу і більш повному задоволенню потреб населення, поліпшенню балансу обладнання, зниженню собівартості продукції, зростанню рентабельності виробництва тощо.

Аналіз літературних джерел свідчить про дещо різні підходи до аналізу ефективності використання основних засобів. Так, Покропивний С. Ф. [1], Мацибора В. І. та Збарський В. К. [5] вважають, що головною ознакою ефективного використання основних фондів підприємства є зростання обсягу виробництва його продукції. Забезпечення високих темпів розвитку виробництва та підвищення його ефективності можливе лише за умови інтенсивного відтворення й раціонального використання. Інші автори, серед яких Круш П. В. та Подвігіна В. І. [8], Федорова В. А. та Соловійова О. А. [9] наголошують на тому, що ефективність використання основних засобів можна охарактеризувати системою показників, яка складається з двох підсистем: показників ефективності відтворення основних засобів та показників використання основних засобів.

Титов В. І. [10] вважає, що оптимізація використання основних виробничих засобів багато в чому залежить від наявності об'ґрунтованої системи показників оцінювання рівня ефективності використання основних засобів, яка містить загальні (вартісні) та часткові (натуральні) показники.

Волков О. І. [11] відзначає, що аналіз використання основних засобів (ОЗ) можна проводити за такими напрямками:

аналіз структури ОЗ;
аналіз технічного стану ОЗ;
аналіз утримання ОЗ;
аналіз техніко-економічних показників використання ОЗ.

Таким чином, існуючі підходи до аналізу ефективності використання основних засобів досить різноманітні, але в переважній більшості ґрунтуються на оцінних показниках.

Однак для отримання об'єктивних результатів аналізу ефективності використання основних засобів доцільно використовувати систему показників, у структурі якої можна виділити три групи показників [12]:

показники, які характеризують технічний стан (відтворення) основних засобів;
узагальнюючі показники використання основних засобів;
часткові показники використання основних засобів.

Підсистема показників оцінки технічного стану (відтворення) дає змогу оцінити наявний технічний стан основних засобів та визначити інтенсивність їх оновлення. Вона характеризується показниками відновлення, вибуття, зносу та інтенсивності відновлення основних засобів.

Коефіцієнт відновлення основних засобів характеризує частку введених протягом звітної періоду основних засобів у їх загальній кількості на кінець періоду. Коефіцієнт вибуття основних засобів характеризує частку виведених протягом звітної періоду основних засобів у їх вартості на початок періоду.

Використання в розрахунку показників відновлення й вибуття основних засобів, їх вартості на кінець і на початок періоду, відповідно, не дає можливості повною мірою порівнювати ці показники та робити висновки. З метою усунення цього недоліку їх застосовують у комплексі з показником інтенсивності відновлення основних засобів, який розраховується як відношення вартості основних засобів, які вибули у звітному періоді, до вартості основних засобів, які були введені у звітному періоді. Значення показника рівня відтворення менше одиниці свідчить про інтенсивне оновлення підприємством своїх виробничих засобів.

Показник зносу основних засобів характеризує рівень зношеності основних засобів, а його аналіз у динаміці дає змогу спостерігати ефективність їх відтворення. Тенденція до зменшення показника свідчить про оновлення основних засобів.

Підсистема узагальнюючих показників використання основних засобів дає оцінку використання всієї їх сукупності, яка характеризує кінцевий результат їх використання і включає такі показники, як: фондодіддача, фондомісткість, фондоозброєність, рентабельність основних засобів.

Фондодіддача характеризується обсягами продукції, що припадає на 1 грн вартості основних виробничих засобів. Фондомісткість є величиною, оберненою до фондодіддачі, характеризується вартістю основних виробничих засобів, які припадають на 1 грн вартості продукції. Фондоозброєність основних засобів характеризується відношенням вартості основних засобів до чисельності промислово-виробничого персоналу. Показник рентабельності основних виробничих засобів – це відношення чистого прибутку підприємства до середньорічної вартості основних засобів.

Після проведення загального аналізу ефективності використання основних засобів необхідно перейти до вивчення їх використання в цілому за окремими структурними підрозділами, за конкретними об'єктами основних засобів та окремими видами устаткування. Підсистема часткових показників включає: коефіцієнт екстенсивного й інтенсивного використання обладнання, інтегральний показник використання та змінності роботи устаткування.

Коефіцієнт екстенсивного використання основних засобів характеризує ефективність використання робочого часу обладнання й розраховується як відношення фактичного часу використання обладнання на добу до планового добового фонду роботи обладнання на добу. Коефіцієнт інтенсивного використання обладнання характеризує їх ефективне використання з позицій добової (годинної) потужності обладнання. Інтегральний коефіцієнт використання обладнання характеризує в цілому його використання за добу і розраховується як добуток коефіцієнтів екстенсивного та інтенсивного використання основних засобів. Коефіцієнт змінності роботи обладнання показує, скільки змін відпрацювала в середньому кожна одиниця обладнання впродовж проміжку часу (дня, місяця тощо).

Таким чином, наведені групи показників ефективності використання основних засобів дають змогу оцінити наявний технічний стан основних засобів та визначити інтенсивність їх оновлення, а також оцінити використання всієї їх сукупності, яка характеризує кінцевий результат їх використання. Серед напрямів подальших досліджень за обраною темою можна виділити вдосконалення аналітичного забезпечення управління основними фондами підприємства в аспекті пошуку резервів підвищення ефективності їх використання.

Наук. керівн. Яртим І. А.

Література: 1. Економіка підприємства : підручник / за ред. С. Ф. Покропівного. – К. : КНЕУ, 2006. – 528 с. 2. Омельченко Л. М. Механізм оновлення основних виробничих фондів підприємства / Л. М. Омельченко // Економіка : проблеми теорії та практики. – 2002. – Вип. 125. – С. 25–29. 3. Економіка підприємства : учебник для вузів / Л. Я. Аврашков, В. В. Адамчук, О. В. Антонова і др. ; под ред. проф. В. Я. Горфинкеля, проф. В. А. Швандара. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Банки и биржи ; ЮНИТИ, 2000. – 742 с. 4. Економіка організацій (підприємств) : учебник / под ред. И. В. Сергеева. – М. : ТК "Велби"; Изд. "Проспект", 2008. – 560 с. 5. Мацибора В. І. Економіка підприємства : навч. посібн. для вузів / В. І. Мацибора, В. К. Збарський, Т. В. Мацибора. – К. : Каравела, 2008. – 312 с. 6. Ковальчук І. В. Економіка підприємства : навч. посібн. / І. В. Ковальчук. – К. : Знання, 2008. – 680 с. 7. Завадський Й. С. Словник економічних термінів: менеджмент, маркетинг, підприємництво / Й. С. Завадський, Г. В. Осовська, О. О. Юшкевич : [навч.-метод. посібн.]. – Житомир : ЖІТІ, 1999. – 444 с. 8. Круш П. В. Капітал та основні засоби підприємства : навч. посібн. для вузів / П. В. Круш, В. І. Подвігіна, О. В. Клименко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 166 с. 9. Федорова В. А. Економіка підприємства та міжнародних компаній : навч. посібн. для вузів / В. А. Федорова, О. А. Соловійова. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 416 с. 10. Титов В. І. Економіка підприємства : учебник / В. И. Титов. – М. : Эксмо, 2008. – 416 с. 11. Економіка підприємства (фирмы) : учебник / под ред. О. И. Волкова. – М. : ИНФРА-М, 2007. – 601 с. 12. Череп А. В. Ефективність використання основних фондів підприємства [текст] / А. В. Череп, А. А. Клименко // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2009. – № 6. – С. 212–215.